

Temanotat

**Burundi: Vold og seksuelle overgrep
mot kvinner**

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2010

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Burundi: Vold og seksuelle overgrep mot kvinner**

SUMMARY

Burundian women are faced with many challenges. The maternal death-rate is higher than the average in African countries. Even though there is no official statistics regarding rape and sexual violence, both international and local observers share the opinion that gender based violence is widespread. Like in many other African countries, Burundian women are not entitled to inheritance or ownership of land according to local customs, even when local legislation gives them these rights. School attendance for girls is lower than for boys. Divorce is difficult to obtain, and access to the judicial system is difficult for women in general. Abortion is prohibited, and the maximum penalties are harsh.

SAMMENDRAG

Burundiske kvinner lever under svært utfordrende omstendigheter. Mødredødeligheten er høyere enn gjennomsnittet i Afrika. Selv om det ikke finnes offisiell statistikk over antallet voldtekter i Burundi, mener både internasjonale og lokale observatører at voldtekt og vold mot kvinner er utbredt. Som i mange andre afrikanske land, har burundiske kvinner ifølge lokal sedvanerett ikke rett til å arve eller eie jord, selv om lovverket gir dem disse rettighetene. Andelen jenter som får utdanning er lavere enn for gutter. Det er dessuten vanskelig for kvinner å få skilsmisse, og kvinners adgang til rettsvesenet er begrenset. Abort er forbudt, og strafferammene er strenge.

INNHold

1. Innledning	5
2. Abort	5
3. Voldtekt	6
3.1 Omfang	7
3.2 Medisinsk oppfølging.....	8
3.3 Holdninger til voldtektsofre	8
3.4 Geografisk fordeling.....	8
4. Juridisk bistand og andre hjelpetiltak rettet mot kvinner	9
4.1 Krisesentre.....	11
5. Samlivsformer	12
5.1 Tvangsekteskap	12
5.2 Aleneboende kvinner.....	12
5.3 Enkers situasjon.....	13
5.3.1 Enkearving	14
6. Referanser	15

1. INNLEDNING

Som i mange andre afrikanske land, har burundiske kvinner ifølge lokal sedvanerett ikke rett til å arve eller eie jord, selv om lovverket gir dem disse rettighetene. Andel jenter som får utdanning er lavere enn for gutter. Ifølge FNs befolkningsfond (UNFPA) er mer enn 70 % av burundiske kvinner over 15 år analfabeter, og kvinner er sosialt og kulturelt diskriminert. Mishandling av kvinner er også omfattende (intervju med Association des Femmes Juristes au Burundi (AFJB) i Bujumbura, mars 2006).

Tretti prosent andelen kvinner i regjering og parlament som grunnloven fastslår, betyr lite for kvinners stilling ellers i samfunnet. Burundi er i en særstilling på flere måter hva angår kvinners rettigheter og status. Ingen av de kvinnelige parlamentsmedlemmene tar opp konkrete kvinnespørsmål, og kvinneorganisasjoner fronter i svært liten grad spørsmål som angår det store flertallet av kvinner i landet (intervju med internasjonal kilde i Bujumbura, oktober 2009).

Det er vanskelig for kvinner å få skilsmisse, og kvinners adgang til rettsvesenet er begrenset – også der dommerne selv er kvinner. Straffefrihet er generelt et alvorlig problem i Burundi, og kvinner rammes dermed ekstra sterkt. Seksuell trakassering er også et problem som rammer mange – fra intellektuelle til kvinner med lav eller ingen utdanning. Stor konkurranse om få jobber bidrar til at kvinnelige arbeidstakere finner seg i seksuell trakassering enten for å bli ansatt eller beholde jobben.

Mørdredødeligheten er høyere enn gjennomsnittet i Afrika – 1100/100 000 mot 900/100 000 ellers i verdensdelen (MSF 2010). Nyfødtdødeligheten er på 18 %, og burundiske kvinner føder i gjennomsnitt syv barn hver. 67 % av befolkningen lever på mindre enn én amerikansk dollar om dagen (intervju med MSF-Belgia i Bujumbura, oktober 2009).

2. ABORT

Abort er forbudt, og strafferammene er strenge. Selv ikke kvinner som er blitt gravide etter voldtekt, får utført lovlig abort, og i mange tilfeller dreier dette seg om unge kvinner og småpiker som har blitt voldtatt av arbeidsgiver eller et familiemedlem.¹ Kvinner som foretar ulovlig abort møter ingen forståelse eller omtanke, men risikerer å havne i fengsel. Offisielt forekommer ikke abortinngrep på offentlige sykehus, men på et av hovedstadens sykehus kommer tidvis unge jenter inn etter farlige og dårlig utførte abortinngrep som sykehuslegene må slutføre.

¹ Burundiske myndigheter har heller ikke underskrevet Goma-erklæringen hvor signatorene, det vil si landene i Great Lakes regionen, forplikter seg til å utrydde alle former for seksuell vold og straffefrihet for overgrepere. Årsaken til at Burundis myndigheter ikke vil undertegne, er at avtaleteksten også har henvisning til angrepillan (jf. Goma-erklæringen 2008).

Ingen av de burundiske kvinneorganisasjonene har legalisering av abort på sin agenda. Religiøsitet og kulturelle forhold er de viktigste årsakene til det manglende engasjementet for legalisering av abort. Uekte barn og ugifte mødre risikerer å bli utstøtt av familien og lokalsamfunnet. Jenter under 18 år som blir gravide (etter voldtekt) møter en rekke praktiske problemer, i tillegg til fordømmelse. Mindreårige får ikke ID-kort, og uten ID-kort har de heller ikke rett til gratis helsetjenester som andre gravide har. Det finnes imidlertid organisasjoner som har tiltak rettet mot denne gruppen. Centre Seruka² har støttetiltak (se kapittel 3 nedenfor), og den internasjonale hjelpeorganisasjonen CARE arbeider blant annet med et prosjekt rettet mot ugifte mødre i alderen 14 til 20 år.³

3. VOLDTEKT

Selv om det ikke finnes offisiell statistikk over antallet voldtekter i Burundi, mener både internasjonale og lokale observatører at voldtekt er utbredt (Daley 2007, Zicherman 2007). Dette baserer seg ikke bare på anekdotisk informasjon, men også registreringer foretatt av blant andre den lokale menneskerettighetsorganisasjonen ITEKA og Centre Seruka, som avslører høye tall. Men ingen har fullstendig oversikt over forekomsten av voldtekt og seksuelle overgrep, og mørketallene er, etter alt å dømme, høye (intervju med Centre Seruka v/ Christa Josiane Karirengera i Bujumbura, 19. oktober 2009).

På provinssykehusene som behandler voldtektsofre (ikke alle sykehus gjør det), registrerer man 8-10 voldtekter månedlig. Centre Seruka er imidlertid det eneste senteret i landet som gir et helhetlig behandlingstilbud. Enkelte kvinner som har vært ved de offentlige sykehusene henvender seg senere til Centre Seruka for å få hjelp og oppfølging.

² Seruka betyr ”å komme ut av skyggen/mørket”. Senterets leger undersøker pasientene, og gir behandling mot hiv og hepatitt, og tilbyr angrepillen (innen 5 dager). De gir også psykososial bistand, og forsøker å løse sosiale problemer i samarbeid med andre organisasjoner. Jenter som har blitt kastet ut av familiene sine, kan oppholde seg på senteret en periode, men dette er bare en midlertidig løsning.

MSF-Belgia overlot driften av senteret til lokale krefter i juni 2009 (MSF 2009). Arbeidet og målsetningene er de samme som tidligere, det vil si medisinsk behandling og oppfølging av voldtektsofre. Senteret har tilknyttet en lege, og en koordinator som har ansvaret for den daglige driften. Senteret gir medisinsk og psykososial støtte, herunder traumebehandling ved senterets psykolog, og annen helserelatert støtte til ofrene. De henviser også ofrene videre til andre deler av den offentlige helsetjenesten (intervju i Bujumbura 19.oktober.2009).

³ Organisasjonen samarbeider blant annet med menneskerettighetsorganisasjonen APRODH, og har også prosjekter rettet mot kjønnsrelatert vold. Prosjektene drives i Bujumbura Rural, Bubanza og Gitega. Virksomheten drives via såkalte solidaritetsgrupper som hovedsakelig består av kvinner. Hver av gruppene består av ca. 25 kvinner i ulike aldersgrupper, og det finnes i alt 2000 slike grupper. Hovedformålet for disse gruppene er å drive spare- og lånetiltak. Medlemmer av slike grupper sparer en mindre sum, som gjøres tilgjengelig for dem som har behov for lån til små, inntektsbringende prosjekter. Også menn involveres i arbeidet, og positive ringvirkninger av mennenes engasjement kan også spores ved at disse mennene innser betydningen av at konene ikke utsettes for mishandling. Disse gruppene arbeid har også bidratt til større åpenhet rundt voldtekt, og har dessuten hatt en viss effekt gjennom å minske den stigmatiseringen voldtektsofre er utsatt for (intervju i Bujumbura, 19. oktober 2009).

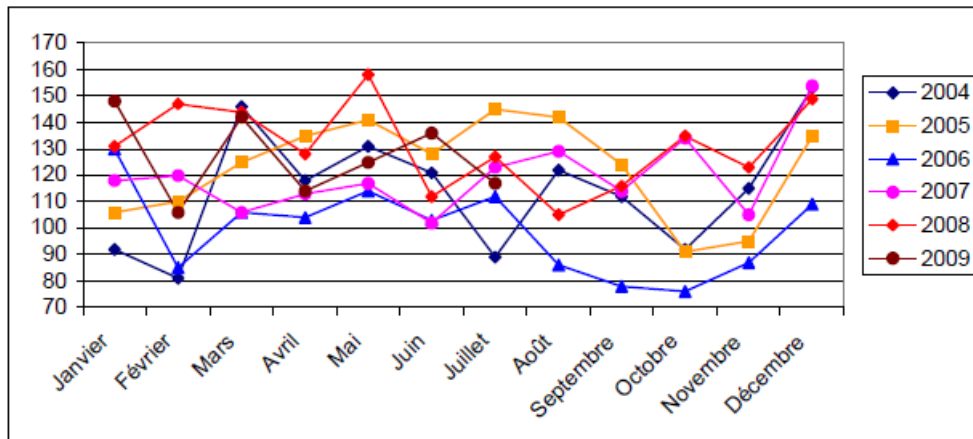
3.1 OMFANG

Centre Seruka mottok 3332 pasienter fra senteret åpnet i september 2003 til mars 2006 (se også figur 1). De fleste pasientene som henvendte seg til senteret i 2006 var i alderen 13-18 år, og 80 % av dem var kvinner. I 2005 lå andelen under 18 år mellom 58 og 60 %. Både de kvinnelige og mannlige pasientene den gangen var ofre for seksuell vold. I 2005 var 150 av ofrene barn under fem år, og antallet barn ligger fortsatt høyt. Jomfrusex-myten⁴ har stor del av skylden for overgrepene på de yngste barna (intervju med MSF-B i Bujumbura, mars 2006). Samme år henvendte 125 voldtektsofre seg hver måned til Centre Seruka. Dette var en svak økning fra 2004, med 114 henvendelser pr. måned. I 2009 kontaktet 129 nye ofre senteret hver måned, dette var en liten nedgang fra 2008, da tallet var 131. Tallene er med andre ord ganske stabile, selv om overgriperne har endret profil. Da Centre Seruka åpnet i september 2003 var de fleste kvinnene var ofre for voldtekter utført av militære eller opprørere. Dette har endret seg, og siden 2006 har overgriperne hovedsakelig vært sivile. Over halvparten av de kvinnelige voldtektsofrene kjenner gjerningsmannen, som enten er et familiemedlem, en hushjelp eller en nabo.

Siden 2006 har også menn kontaktet senteret. Fem prosent av ofrene i dag er gutter og menn, en økning fra 2008, da denne gruppen utgjorde tre prosent.

To tredjedeler av dem som henvender seg til senteret er under 18 år. 15 % er under fem år, og 31 % er under 12 år. Gruppevoldtekter er ikke uvanlig, men det store flertallet – 90 % av ofrene – voldtas av én gjerningsmann. 10 % av voldtektene er svært brutale, og ofrene påføres alvorlige skader med varige konsekvenser. 40 % av ofrene ble tidligere voldtatt med våpenmakt, i dag er prosentandelen 15.

Brudekidnapping (og voldtekt) for å oppnå ekteskap er ikke uvanlig, heller ikke i Bujumbura. Skikken er faktisk så vanlig at Centre Seruka har en egen rubrikk for denne typen voldtekt i sine pasientjournaler (intervju i Bujumbura, mars 2006).

Figur 1: Antall voldtekter per måned i årene 2004-2009 (Centre Seruka 2009).

⁴ En betegnelse på myten at å ha seksuell omgang med en ung jomfru kan helbrede hiv/aids. Denne myten er utbredt i mange afrikanske land.

3.2 MEDISINSK OPPFØLGING

For å unngå graviditet får jentene som kommer til Centre Seruka angrepillen, men den må tas innen 120 timer etter voldtekten. I løpet av første halvår 2009 fikk to prosent av kvinnene angrepillen ved senteret. Fem prosent av jentene/kvinnene som kommer til Centre Seruka er gravide etter voldtekt, men kommer for sent for angrepille, og de fleste som blir gravide etter overgrep velger å fullføre svangerskapet (intervju i Bujumbura, 19. oktober 2009).

Alle som kommer til Centre Seruka for medisinsk hjelp, blir testet for hivsmitte, og de som kommer innen 72 timer etter overgrepet, får hiv-profylakse. Utover denne behandlingen kan senteret kun gi medisiner mot andre seksuelt overførbare sykdommer.

Etter seks måneder hiv-testes pasientene på nytt. Det er imidlertid få som tester positivt – eksempelvis to i september 2009. Voldtektsofrenes smittestatus samsvarer slik sett med den nasjonale smitteforekomsten, som ligger på ca. 3 %.

Pasientene er ment å komme tilbake regelmessig for rutinemessig oppfølging, men mange uteblir, og senteret har ikke ressurser til å følge opp disse.

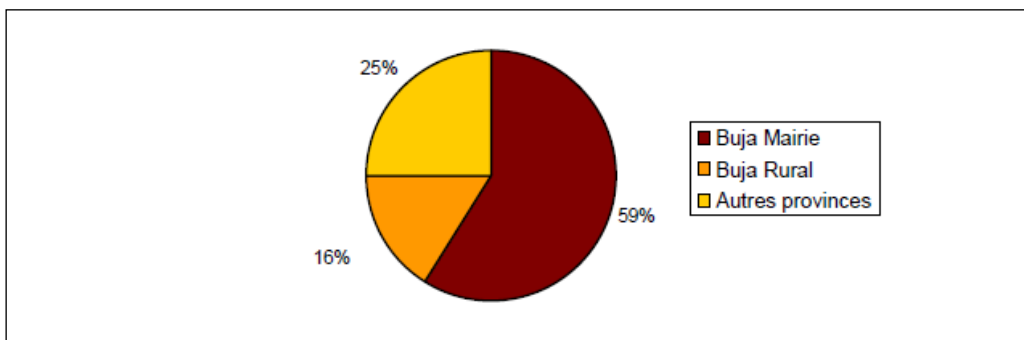
3.3 HOLDNINGER TIL VOLDTEKTSOFRE

På spørsmål om voldtekts ofre stigmatiseres, forklarte talspersonene for Centre Seruka i samtale med Landinfo i Bujumbura i oktober 2009 at det er vanskelig å vurdere dette. Årsaken er at de fleste kvinnene verken forteller familie eller andre i lokalsamfunnet om voldtekten. Riktignok har både myndigheter og frivillige organisasjoner satt søkelyset på voldtekt, og det har vært mange holdningskampanjer, derfor er ikke temaet lenger tabubelagt i det offentlige rom. Dette må ifølge Centre Serukas leder Christa Josiane Karirengera likevel ikke tolkes dit at ofrene er åpne om overgrepene. Mange voldtekts ofre vet at de risikerer stigmatisering og utstøtelse av familie og lokalsamfunn, og tier derfor. En utstøtt kvinne vil være overlatt til seg selv i et samfunn uten offentlige sosiale og økonomiske støtteordninger (MSF 2009a), og det er svært få kvinner som er villige til å ta sjansen på å stå frem som ofre for voldtekt, av frykt for de mulige konsekvensene av en eventuell stigmatisering.

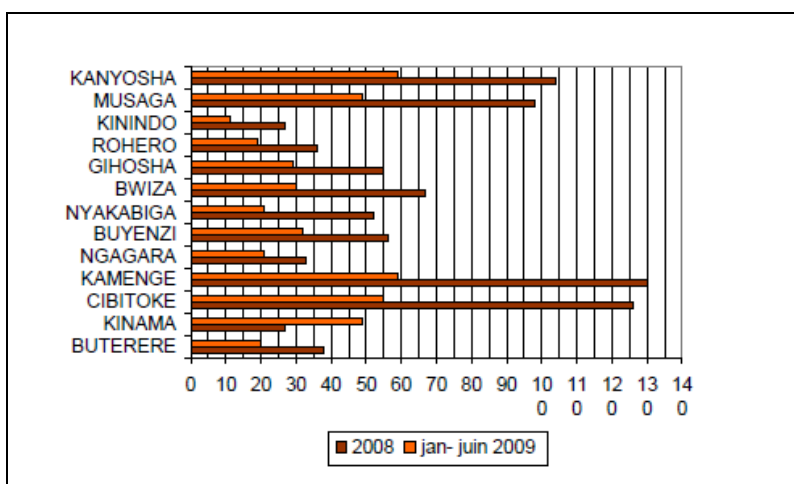
Det har imidlertid vært visse fremskritt – tidligere kom ofrene i det stille til senteret, men i dag er det flere som kommer sammen med familie eller ektemann. De unge og ugifte er fortsatt mer tilbakeholdne. Endringen kan skyldes holdningsskapende arbeid, blant annet har OYA-kampanjen, som sprer informasjon om å si nei til voldtekt og seksuell vold, vært positiv (se MSF 2009a).

3.4 GEOGRAFISK FORDELING

Over halvparten av ofrene som kommer til Centre Seruka bor i Bujumbura. De øvrige bor på landsbygda (se figur 2 og 3). Senteret kan gi husly for noen dager, inntil en uke. Av de 60 % som kjenner overgriperne, er det kun 20 % som anmelder forholdet. Senteret kan henvise ofrene – om de ønsker det – videre til juridiske bistandskontorer eller organisasjoner. Det er imidlertid ikke uvanlig at ofrene og deres familier ønsker å løse dette i minnelighet med overgriperen (og dennes familie). Et annet problem er politi og rettsapparat fortsatt bagatelliserer hele problematikken.

Figur 2: Voldtektsopfrene etter bosted (Centre Seruka 2009).

Figur 3: Voldtektsopfre etter bosted i Bujumbura (Centre Seruka 2009).

4. JURIDISK BISTAND OG ANDRE HJELPETILTAK RETTET MOT KVINNER

Organisasjonen Avocats Sans Frontières (ASF) tilbyr, i likhet med APRODH, AFBJ og ITEKA, juridisk bistand til ofre for seksualisert vold (intervjuer i Bujumbura, 23. oktober 2009 og mars 2006).⁵ ASF har et mobilt rettshjelpstilbud i bydelen Bwisa, i tillegg til faste kontorer i Gitega, Ngozi og Mahamba. To dager i uken tilbyr de rettshjelp i bydelen Kamenge i Bujumbura. På spørsmål om organisasjonen har registrert en økning i antall henvendelser fra kvinner som søker juridisk bistand, forklarte talspersonene at det ikke finnes nasjonal statistikk på dette området, men de mener å se en viss økning. I perioden januar 2007 til juni 2009 henvendte 553 personer seg til ASF. 83 av disse fikk advokatbistand, og fikk saken sin prøvd for retten. Organisasjonen har imidlertid ikke oversikt over hvor mange av de 83 domfelte som faktisk ble fengslet.

⁵ De bistår også enkeltpersoner i forbindelse med landkonflikter, fengslinger og menneskerettighetskrenkelser. Organisasjonen bistår også rettsvesenet.

En undersøkelse ASF gjennomførte i 2008 viste at de hadde gitt bistand til 159 kvinner i rettsapparatet. I omtrent halvparten av disse sakene falt det dom. En av grunnene til at relativt få saker pådømmes er at overgriperen ofte inngår forlik med offeret og offerets familie. Forliket kan innebære erstatning, ekteskap eller lignende, og medfører at overgriperen enten ikke domfelles, eller domfelles men slipper soning. Overgreps-saker hvor barn er involvert kommer oftere til domstolene enn saker med voksne, som først og fremst søker medisinsk hjelp etter overgrep.

På spørsmål om dommene er strengere i saker hvor offeret er mindreårig, opplyste ASFs talspersoner at omstendighetene ved de straffbare handlingene påvirker straffutmålingen, offerets alder kan derfor være et element. APRODH derimot mente at offerets alder ikke påvirker straffutmålingen (Pierre-Clavier Mbonimpa, intervju i Bujumbura, 20. oktober 2009).

I løpet av høsten 2009 observerte ASF at flere voksne kvinner ønsket straffe- forfølgning av overgrepene de hadde vært utsatt for, men organisasjonen har ikke statistikk som kan bekrefte denne trenden. Ifølge talspersonene er det flere forhold som spiller inn når det gjelder å ta kontakt med bistandsapparatet. I Bujumbura er det en tendens til at voksne, resurssterke kvinner søker bistand på grunn av overgrep barna har blitt utsatt for, men ikke for overgrep de selv har vært utsatt for. Frykt for å tape omdømme og anseelse er en viktig faktor blant kvinner i høyere sosiale lag. På landsbygda er tendensen derimot motsatt. ASF har for øvrig fokus på saker hvor overgriperne, i motsetning til ofrene, har høy posisjon og status. Dette er utfordrende saker, hvor korrupsjon ofte er inne i bildet. I abortsaker forsvarer ASF alle tiltalte kvinner, inkludert mindreårige.

APRODH på sin side understreket at selv om flere kvinner anmelder overgrep og flere saker pådømmes, er det mange voldtektstiltalte som frikjennes. Dessuten møter kun halvparten av dem som er løslatt mot kausjon til soning. Bruken av løslatelse mot kausjon i voldtektssaker er også urimelig sett i forhold til andre straffesaker hvor de tiltalte vanligvis ikke gis kausjon (Pierre-Clavier Mbonimpa, intervju i Bujumbura, 20. oktober 2009).

Organisasjonen Association des Femmes Juristes au Burundi (AFJB) gir også gratis juridisk rådgivning til kvinner i seks sentre rundt om i landet.⁶ De har kapasitet til å assistere ca. 1000 kvinner per år i spørsmål knyttet til skilsmisser og separasjon, seksuell vold, arv og underholdsbidrag. Bistand i forbindelse med farskapssaker etter voldtekter er også vanlig. Hver uke får de anslagsvis 60 henvendelser i Bujumbura og 100 henvendelser til hvert av de mobile sentrene. I 2006 opplyste organisasjonens talskvinne at det var krevende å nå ut til alle, og at kostnader til reise og overnatting hindret mange kvinner i å søke hjelp. Med ca. 100 advokater i landet, og høye salærer (utgiftene til hjelp i en skilsmissesak ble anslått til 250 000 burundiske franc), er advokatbistand forbeholdt de få (intervju i Bujumbura, mars 2006). Disse forholdene er i liten grad endret siden 2006.

⁶ AFJB ble etablert i 1995, men var av økonomiske årsaker ikke operativ før 2000. Tre av AFJBs seks sentre er mobile, og tre er faste. De tre faste er lokalisert i Bujumbura, Gitega og Kayanza, og de tre mobile opererer i Kirundi, Muyinga og Karuzi.

4.1 KRISESENTRER

For å hjelpe voldsutsatte kvinner, åpnet organisasjonen Association pour la Défense des Droits de la Femme (ADDF) landets første krisesenter i Bujumbura i 2004 (intervju i Bujumbura, 26. oktober 2009). Kvinnene som søker til senteret kommer både fra Bujumbura Rural, fra utkantbydelene i Bujumbura by, og landet for øvrig.

ADDFs krisesenter i Bujumbura (Foto: Grethe Neufeld).

Per oktober 2009 hadde 3251 kvinner henvendt seg til senteret. For hele 2008 var tallet 3019. Krisesenteret har plass til 50 voksne, pluss barn. De har også et transittsenter i Bujumbura med plass til 10 kvinner og barna deres, og et senter i Gitega som åpnet i 2008. Gitega-senteret har 20 plasser.

Senteret i Bujumbura mottar mellom 120-150 personer i måneden, og er forbeholdt de alvorligste tilfellene. Oppholdet kvinnene har ved senteret varierer i lengde fra én uke til tre måneder. De som oppholder seg der får både helsehjelp og juridisk bistand. Kvinner som utsettes for vold snakker sjelden om dette i familien eller lokalsamfunnet, selv om det finnes eksempler på svært ekstrem vold, som eksempelvis avkutting av armer og bein, utstikking av øyne, og lignende (IRIN News 2010, IRIN News 2008). Selv i slike situasjoner kan kvinnene oppleve at familien ikke støtter dem, og anmelder kvinnene forholdet, risikerer de likevel å bli utstøtt av familien.

Krisesenteret har fokus på reintegrering etter oppholdet. Men reintegrering i lokalsamfunnet viser seg ofte å være vanskelig, og flere kvinner gis derfor økonomisk støtte til å flytte til et nytt område.

ADDFs krisesenter – enkelt og trangt, men til stor hjelp for de som trenger det (Foto: Grethe Neufeld).

5. SAMLIVSFORMER

Tradisjonelle, uformelle samliv og flerkoneri er svært vanlig, og mer enn 50 % av befolkningen lever i uformelle forhold. Slike samliv er ikke rettsgyldige (NRC, intervju i Bujumbura i mars 2006), men i lokalsamfunnet kjenner alle til både første- og andrekone (eventuelt tredjekone), uten at slike forhold er noe allment samtaleemne. Skilsmisse er heller ikke vanlig i Burundi.

Brudepris – som er å regne som en kompensasjon til brudens foreldre for tap av arbeidskraft – er vanlig i alle lag av befolkningen. I byene gis den i kontanter (ca. 1000 euro), mens på landsbygda gis brudeprisen i kyr eller småfe. Ved gjengifte, betaler ektemann nummer to brudeprisen til den første ektemannens familie (ITEKA, intervju i Bujumbura, mars 2006).

5.1 TVANGSEKTESKAP

Tvangsekteskap er primært vanlig i forbindelse med voldtekter, hvor overgriperen ofte inngår en avtale med offerets familie som innebærer ekteskap med offeret for å unngå straffeforfølgelse. Kvinner har få eller ingen muligheter til å motsette seg slike ekteskap. I andre sammenhenger er tvangsekteskap ifølge lokale ressurspersoner mindre vanlig, selv om enkelte mener at press mot kvinner for å inngå ekteskap med foreldrenes utvalgte ektefelle er utbredt i de aller fleste samfunnslag, med unntak for høyt utdannede, men man snakker sjeldent om fenomenet (ASF og ITEKA, intervjuer i Bujumbura, mars 2006).

5.2 ALENEBOENDE KVINNER

Burundiske kvinner (og menn) bor vanligvis sammen med foreldre og søsken inntil de gifter seg. Kvinner kan bo alene, men dette avhenger av bakgrunn, utdanningsnivå

og bosted. Det er vanligere og mer akseptert for unge kvinner med høyere utdanning å bo alene i Bujumbura enn andre steder. Økonomiske forhold begrenser imidlertid ofte mulighetene for enslige kvinner til å etablere seg med egen bolig i byen, og utdannede unge kvinner deler derfor ofte leilighet med venninner (Eugène Nindorera, intervju i Bujumbura, mars 2006). Ifølge Nindorera skiller folk flest mellom såkalte "legitime" enslige og "ikke-legitime" enslige. De legitime er enker og fraskilte, mens ugifte kvinner regnes som ikke-legitime. Nindorera forklarte dessuten at enslige kvinner er marginaliserte i møte med lokale myndigheter ved at de ikke selv kan ta opp problemer eller spørsmål med lokaladministrasjonen, men må bruke et mannlige familiemedlem som kontaktperson.

5.3 ENKERS SITUASJON

Både lokale og internasjonale ressurspersoner opplyste til Landinfo i mars 2006 at enkers situasjon var svært vanskelig. Dette har ikke endret seg de senere årene (intervjuer i Bujumbura mars 2006 og oktober 2009). Vanskene enkene møter henger nøye sammen med generelt kvinnediskriminerende holdninger, uklar lovgivning og sedvanerettslige forhold. Kvinner har juridisk rett til å disponere jord eller eiendom, men lovteksten er tvetydig og sedvaneretten gir ikke slike rettigheter (AFBJ og ASF, intervjuer i Bujumbura, mars 2006). Enker som presses eller kastes ut av hjemmet kan henvende seg til de lokale menneskerettighetsorganisasjonene for råd, meglings eller juridisk bistand, men de to krisesentrene som finnes i landet er primært beregnet på kvinner som er utsatt for vold. Selv om en enke har bruksrett til deler av en eiendom hvor hun og barna blir boende, er det svigerfamilien som har den formelle råderetten over både fast eiendom og økonomiske midler. Enken kan derfor ikke selge eiendommen.

Det er mangelen på dyrkbar jord som fører til disse problemene, landet er tettbefolket og denne situasjonen forverres for hver generasjon. Jordstykkene er små og arvingene – det vil si sønnene – kan være mange (hver kvinne føder gjennomsnittlig syv barn).⁷ ASF opplyste høsten 2009 at 80 % av alle deres saker er knyttet til tvister om eiendom og landspørsmål (intervju i Bujumbura, 23. oktober 2009). De prioriterer kvinnelige klienter i slike saker, og anslår at i 10 % av sakene kommer man frem til gode løsninger.

Mange av enkene som kastes ut av svigerfamiliene sine søker seg til hovedstaden, hvor de ender opp som tiggere. En del tvinges også av slektningene til å overlate barna i deres varetekt fordi barna tilhører fars familie. Tilbakevendte kvinner fra Tanzania møter også problemer. Ifølge ASF utstøtes mange av disse av familien, og de får ikke tilgang til jord.

⁷ Skal en liten eiendom eksempelvis deles på ti brødre hvis mor var førstekone, er det selvfølgelig gunstig å presse ut enke nr 2 og hennes barn for å slippe å dele med hennes sønner. Førstekonens sønner har som regel arverett etter faren, men problemene oppstår for barna etter annen og tredje kone. Hvis kone nr to får en sønn, får hun imidlertid større anerkjennelse, men ikke nødvendigvis større rettigheter. En lokal kilde ga uttrykk for at dersom ektemannen hadde to jordstykker ville andrekonen kunne bli boende på et av jordstykkene etter hans død, og svigerfamilien ville ta den andre eiendommen (intervjuer i Bujumbura i mars 2006).

5.3.1 Enkearving

Enkearving, det vil si at enken gifter seg med avdødes bror, hadde tradisjonelt til formål å sikre enken og beskytte barna – og å beholde brudeprisen i familien. I dag er dette fenomenet uvanlig i Burundi. Slike ekteskap kan likevel fortsatt forekomme, og de skjer fortrinnsvis når enken er svært ung, men av og til også i andre situasjoner (ITEKA og ASF, intervjuer i Bujumbura i mars 2006; IRIN 2008). Gifter enken seg med ektefellens bror, behandles hun bedre av svigerfamilien, hun jages ikke fra hjemmet sitt og kan fortsatt dyrke jorda.

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Daley, P.O. (2007). *Gender & genocide in Burundi. The search for spaces of peace in the Great Lakes Region*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- [Goma-erklæringen] (2008, 18. juni). *The Goma declaration on eradicating sexual violence and ending impunity in the Great Lakes Region*. Goma: Conference Internationale sur la Région des Grands Lacs. Tilgjengelig fra http://www.womenwarpeace.org/webfm_send/1634 [lastet ned 24. juni 2010]
- IRIN News (2010, februar). Francine Nijimbere, "I'm like a baby... I am helpless". *IRIN News*. Tilgjengelig fra <http://www.irinnews.org/HOVReport.aspx?ReportId=87960> [lastet ned 24. juni 2010]
- IRIN News (2008, februar). Francine Nijimbere: "My husband cut off my arms for having a girl". *IRIN News*. Tilgjengelig fra <http://www.irinnews.org/HOVReport.aspx?ReportId=76935> [lastet ned 24. juni 2010]
- MSF, dvs. Médecins Sans Frontières (2009a, 4. mars). *Shattered lives: Burundi. Coming out of the dark with Seruka*. New York: MSF-USA. Tilgjengelig fra <http://www.doctorswithoutborders.org/publications/article.cfm?id=3460&cat=special-report> [lastet ned 24. juni 2010]
- MSF (2009b, 18. juni). *Burundi: after six years treating rape victims, MSF hands over Bujumbura project*. Tilgjengelig fra <http://doctorswithoutborders.org/news/article.cfm?id=3673&cat=field-news&ref=related-sidebar> [lastet ned 24. juni 2010]
- MSF (2010, 8.mars). *Burundi: A girl named 'good news'*. New York: MSF-USA. Tilgjengelig fra <http://www.doctorswithoutborders.org/news/article.cfm?id=4298&cat=field-news> [lastet ned 24. juni 2010]
- Zicherman, N. (2007). Addressing sexual violence in post-conflict Burundi. *Forced Migration Review* 27. Tilgjengelig fra <http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR27/32.pdf> [lastet ned 24. juni 2010]

Muntlige kilder

- APRODH, dvs. Association pour la Protection des Droits Humains et des Personnes Détenues, ved Pierre Clavier Mbonimpa. Intervjuer i Bujumbura, mars 2006 og 20.oktober 2009.
- ASF, dvs. Avocats Sans Frontières. Intervjuer i Bujumbura i mars 2006 og 23.oktober 2009.

- AFJB, dvs. Association des Femmes Juristes au Burundi. Intervjuer i Bujumbura, mars 2006 og oktober 2009, sistnevnte med leder Virginie Nisubire og koordinator Alphonsine Bigirimana.
- Ligue Burundaise des Droits de l'Homme ITEKA. Intervju i Bujumbura, mars 2006.
- MSF-B, dvs. Médecins Sans Frontières-Belgique. Intervju i Bujumbura, mars 2006.
- NRC, dvs. Norwegian Refugee Council. Intervjuer i Bujumbura, mars 2006.
- Nindorera, Eugène, International Consultant. Intervju i Bujumbura, mars 2006.